

Kiss Benedek

Élettöredékek

Az Elérhetetlen föld, vagyis a „Kilencek”

A Kilencek nem úgy állt össze, ahogy az Isten megteremtette, csak majdnem úgy. A hatvanas évek közepén, egy-két év különbséggel, valamennyien Eötvös-egyetemisták voltunk (persze bölcsészek), és amíg ki nem ebrudaltak bennünket, a híres Eötvös-kollégiumban is laktunk. Ez egy kicsit fájdalmasan érintett bennünket – a Kilencekből öten is bekerültünk ebbe a szórásba –, de a bennünket fogadó intézet: a Ráday utcai diákszálló is nagyszerű otthonunk lett. Sőt, több előnye is volt az Eötvös-kollégiummal szemben: kettes szobák voltak benne, s ami szintén emelte rangját szemünkben: koedukált volt, vagyis fele részben lányok is laktak ott, sőt akkoriban még a bölcsészeken kívül jogászlányok is. Mi Utassy Dzsó barátommal az épület bejáratának bal oldalán kaptunk egy szobát, emeletes vaságygal. Persze ez inkább fülke volt csak, hasonlóan a többihez. Dzsó aludt alul, én fölötte, s mellettünk a két széken kívül a szabvány irodai asztalocska. Mellettünk lakott Oláh János egy évfolyamtársával, s az emeleten (lányok között) Győri Zsiga Molnár (Péntek) Imrével, vagyis „Filossal”. Az Eötvös-kollégiumban csak Rózsa Endre és kis társaságunk Benjaminja: Kovács István maradt (ő Kiss Ferenc kutatótanár ajánlatára) mint „szakkollégisták”, vagyis akiknek a kiváló tanulmányi eredménye mellett plusz kutatási témájuk is volt. – Mindenesetre sokkal mozgalmasabb lett az életünk, s mi öten, kik már korábban is közel álltunk egymáshoz, megtartottuk azt a jó hagyományt, hogy a Kollégium éttermében – mert itt saját étterem is volt, de csak vacsorázni lehetett – alkalmanként közös költői esteket, felolvasásokat tartottunk. (Konczek Jóska meg ki tudja, hol volt – az egyetem után Szombathelyre került újságíró tanoncnak.) De hogy teljes legyen a névsor: Mezey Katika meg nagyot dobantott, otthagya az egyetemet, és Tatabányára „szökött”, általános iskolába, tanítani.

Mi öten tartottuk legbensőségesebben a kapcsolatot, adódott egy közeli hely is, a körúti Híd borozó, ahol esténként elég gyakran összejöttünk. Az egyetemről kevés szó esett, viszont minden mást – politikai és művészeti-irodalmi életet – megrágtunk, megbeszéltünk. Egyik alkalommal (a miliőt próbálom érzékeltetni) a következő elborzasztó bökverset sikerült közösen összehoznunk:

NAPPIAVÓTA'

*Poshatt sört vedelünk heherészve a Híd-borozóban,
dadduma közt a Joe // adjaja bamba fiút.
Ott volt tökvaaró Filoszunk is e víg hacacárén,
s közben Kiss Benedek // szittaja zisteneket.
Ittónk s épp eleget hogyozánk eme randa hodályban,
kaptassónk haza hát – nem fizetónk kapupénzt.*

Mert bizony akkor még a házmesteri módi járta, s a későn hazaérkezőket „megbírságotlák”. De ahogy ott egész kollégiumi életünk a lányokkal volt tele-szöve, nemegyszer jött velünk Horváth Erzsi, Zsóka, aki Dzsó választottja volt (de inkább viszont), s a mellette lévő szobából egy csodálatos tájszólásban beszélő lány: K. M. (vele jól ismertük egymást, mert ő is előfelvett volt, szomszédos helyen is dolgoztunk anno, Kóbányán, s többször voltunk közösen színházban, operában, moziban. Ő „ragadt volna” hozzám, de én tiszteletben tartottam meny-asszonyosságát végig, mert egy falujabéli fiúval – orvostanhallgatóval volt eljegyezve). Kis társaságunkat nagyban élénkítették, ami (jóval) később odáig fajult, hogy (az én hathatós közbenjárásomra) Dzsó beadta a derekát, és összeházasodtak Horváth Erzsivel.

Egyébként nekem szinte minden szabad esti szórakozásom a pingpong-teremben zajlott: két-három ellenfelem volt, akikkel felváltva, kimerülésig tartó csatákat vívtunk. Ezt sokszor a „lányozással”, „írdogálással” nehéz volt összeegyeztetni. Mert este és éjszaka írtunk: én is és Dzsó is. (Be kellett osztani, hogy mikor melyikünk, mert ketten nem fértünk el az íróasztalnál, és bár – bevallottan – írtunk már budin is, ez mégis más volt.) Egyébként akkor még valamennyien közlésre várahoztunk, s lassan-lassan mindannyian eljutottunk a nyomtatott betűig. De az alaphelyzetünket jelentő lehetőség továbbra is az Eötvös-kollégium nagytársalgója és a Ráday utcai ebédlő volt. Emlékezetes például az Eötvös-kollégiumban egy március 15-i felolvasásunk, ahol a neves történész, Szabad György vezetett be bennünket, s ő mondta az ünnepi beszédet. Ebből általános és nagy felzúdulás lett Dzsó verse, a *Talpra Petőfi* miatt. De mi is, többiek, egyre inkább kezdtük magunkat úgy érezni, hogy közeledünk egy országos, nagy megmérettetéshez. Különösen vonatkozik ez a Ráday utcai társaságra, s egyre inkább azt gondoltuk, hogy nekünk antológiát kell szerkeszteniünk. Mi voltunk a gerince a tervezetnek, s persze ezt is a magunk módján képzeltük el: magunk által szerkesztett könyv megjelentetésével. Hiszen több éve formálódott, többéves egymásra ismerés és egymás írásainak, magatartásának figyelése, egymás teljes vállalása alapján formálódott ez a kis csoport. Magunkhoz vonzottunk a nem Ráday-körből is olyanokat, akiket esztétikailag (de még inkább morálisan, etikai tartás szerint) közénk valónak gondoltunk. Így kapcsolódott hozzánk Rózsa Endre, Mezey Kati, Kovács István és Konczek József. Többen is, akik társak voltak az egyetemi Alkotókörből, kimaradtak, még ha akkor publikáltak is. Így például S. Papp Zoltán (a későbbi munkásór), Szentmihályi Szabó Péter, Suhai Pál, vagy éppen Rózner (Bereményi) Géza,

Spiró György, és egyik egyetemi kebelbarátom, Szalai Pál, s még többek is. Bella Pista esete más: neki ekkor már saját kötete (és image) volt, bár lelkileg őt szívesen láttuk volna közöttünk. De végül is mi, akik antológiatársak lettünk, hasonló háttérből, hasonló emlékekkel s zömmel hasonló esztétikai hitvallással is jöttünk, zömmel vidékről, a lesöpört padlású házakból, és fogékony korban: 13-14 évesen éltük meg 1956-ot, s akikben egy pillanatra sem merült fel, hogy az bizony nem „ellenforradalom” volt, s szemünk elé tudtuk képzelni a velünk egyidős hajdani pesti srácok véréét.

De a Híd borozó mellett nem felejtettük el az egyetem környéki Bajtárs éttermet sem, ahol szintén sok szép délutánt töltöttünk – persze hozzászámítva az én Nárcisz-beli kávézásaimat is. Ugyanakkor (okára nem emlékszem) már komoly és konkrét szervezkedésünk idején, az egyetemi időszak végén (sőt, némelyek már diplomás középiskolai tanárok voltak), áttettük székhelyünket az Erzsébet körúti Erzsébet sörözőbe. Akkor már gyakori vendégek voltunk a híres New York palotában lévő Hungária kávéházban is, ott is el lehetett akkor üldögélni egy-egy szimpla mellett. Sőt, az emeleten több szerkesztőségnek is helye volt. – Az akkori Erzsébet sörözőbe már mindenki azt az anyagát hozta, amit az antológiába ajánlott. Ezek később kézzől kézre jártak, s mindenki szavazott egy-egy vers mellett vagy ellene. Ugyanúgy közfelkiáltással fogadtuk el címadó versként Oláh János nevezetes, már évekkal előtte megjelent nagy versét, az *Elérhetetlen földet*. (Rózsa Bandi és Konczek Jóska otlétéről nemigen vannak emlékeim, de biztosan ott voltak ők is, mint ahogy Mezey Katika is föl-fölrándult Tatabányáról, de őt legtöbbször Oláh János képviselte.)

De elengedhetetlenül szükséges beszélni egy lestrapált, középkorú „hölgyről”, aki gyakran tette ott tiszteletét, mégpedig üzleti célzattal: összeviessza lapokra írt „verseket” árult. Persze nemcsak ő figyelt föl ránk, de mi is őrá – többször is jól elszórakoztatott bennünket. Ilyennel még nem találkoztunk, hacsak nem gondolunk társunk, Győri Zsiga hetyke kötet címére (akkortájt, közülünk elsőként jelent meg), azaz hogy: *Ez a vers eladó*. Nem lehetett a hölgygel nem beszélgetésbe bocsátkozni, s legjobban tán Oláh János mulatott rajta, s ennek ellenében meg is vett néhány példányt tőle: ára 10-12 forint volt. Ugyanis a nő azt mondta, hogy alkotásai között található „fokozott” versek is, s azok csak felárral kaphatók.

De egy – számomra – emlékezetes másik esetet is meg kell említenem. Ekkor egy este négy-ötven a Hungária kávéház egyik nagy asztalánál ültünk, mikor váratlanul mellénk ült Vas István – ilyesmi akkor természetes volt. Pár héttel előtte lesújtó kritikát írt Győri Laci kötetéről, amit – s akit – mi nagyra tartottunk. Erről is szó kerekedett, s Vas István megismételte, hogy „Nem jó kötet”. Én válaszoltam, hogy „De jó!”. Mire ő ismét: „De nem jó!”. S én megint: „De jó!”. – Így dobáltuk egymásnak a labdát, miközben kis társaságunk meg elnémult. Hogy mi oldotta föl ezt a szódobálást, már nem emlékszem, de nekem – nekünk – Győri Laci az egyik legeredetibb fiatal költő volt akkor. S arra is emlékszem, hogy – még az Eötvös-kollégiumban – egy közpréda-gépen ő gépelte először a verseimet, mikor már unokahúgommal, a gépíró Kovács Margóval megszakadt a kapcsolatunk. Mert bizony akkoriban még különös szerencse kellett hozzá, hogy anyagainkat gépelve lássuk.

Szerkesztői munkálkodásunknak hamarosan nagy – mondhatni: országos – visszhangja támadt, az egyetemi ifjúság szinte mindenütt tudott rólunk, s várta a rendkívüli könyvet, amit nem a kiadók, szerkesztőségek hoztak létre, a megszokott, joviális módon, hanem ahogy mindig kellett volna is, a szerzők maguk, s így is szerették volna megjelentetni. Ez bizony nagyon megpiszkálta a hatalmon lévő diktatúraszolgálók bajuszát, s el sem tudták azt akkor képzelni. Mikor kötetünk véglegesítődött, előbb a Magvető Kiadóhoz, majd miután visszaadták, a Szépirodalmi Kiadóhoz is benyújtottuk, de mindkét helyről rövid úton rúgtak ki bennünket. Viszont hirtelenjében azt tapasztaltuk, hogy nagy ázsioja támadt az addig semmibe nézett fiatal költőknek, akik bizony a mi társaságunk mellett is szép számban, mellőzötten tolongtak. Hivatalosan is mindenképpen le akarták szerelni a tarthatatlanná váló feszültséget. Így jött létre hamarosan, Mezei András toborzásában (aki akkor az *Élet és Irodalom* versrovatvezetője s a *Tűztánc* egyik megbízható szereplője volt), egy hűbelebalázs-féle szervezés, s erről személyes élményem is van. Ugyanis a szerkesztőség-járásoknak köszönhetően Mezei Andrászt meglehetősen ismertem, s mikor nála jártam, nagy és bizalmasnak vett ajánlással állt elő: bocsássuk rendelkezésére a már megszerkesztett és lezárt antológiánkat, s garantálja, hogy a nála készülő versgyűjteményben mi leszünk a központi helyen. Persze, én azonnal visszautasítottam a nyilvános manipulációt, s rövidesen nélkülünk jelent meg az *Első ének*, amiben vagy harminc (ha nem több) „fiatal” költő jelentkezett, jobbára tehetségesnek vélt szerzők (de legtöbbjüknek ma már a nevét sem ismerik). Azonban ez még nem volt elég: a Szépirodalmi Kiadó szerkesztésében nem sokkal utána megjelent a *Költők egymás közt* című reprezentatív antológia, szintén vagy 15-16 „fiatal” költővel, akiket személyesen egy-egy nagynevű pályatárs mutatott be, előszóval. Itt indult például Tandori Dezső, Kiss Anna, Oravecz Imre, Veress Miklós, Apáti Miklós – és még ki tudja hány ígéretes tehetség. És ebbe már én is belekerültem, szinte tudtom nélkül. Ugyanis a Szépirodalmi Kiadónál volt éppen az első kötetem kézírata – a Magvetőtől már elutasították –, legalábbis amit én első kötetemként szerettem volna megjelentetni. Ebből válogattak aztán antológia-darabokat a *Költők egymás közt* kiadványba, s szinte csak akkor értesítettek róla, mikor már visszavonhatatlan volt. Ráadásul Juhász Ferenc vállalta a bevezetőmet, s olyan elragadó és elragadtatott véleményt írt anyagom elé, hogy biz hitetlenkedtem, hihetetlennek tartottam, hogy ezt komolyan gondolja. (Akkor talákoztunk másodjára.) – A mi szívügyünk-antológiánk meg közöletlenül árválkodott a két hivatalos mellett. Pedig ott volt kísérőnek négy, általunk nagyra tartott költőnek is a lektori ajánlása, úgymint Juhász Ferencnek, Nagy Lászlónak, Kormos Istvánnak, s még Váci Mihálynak is. Minden létező kiadónál ajtót mutattak nekünk, vagyis elsősorban Oláh Jánosnak, s szerkesztőnknek, Angyal Jánosnak, egyetemi barátunknak. De kitartottunk, s ahogy telt az idő, végső elkeseredésünkben úgy döntöttünk, hogy – mivel tudomásunkra jutott, hogy jogilag létezik nálunk is magánkiadás – hát magánkiadásban jelentjük meg az *Elérhetetlen földet*. Már protektort kerestünk az OTP-nél, hogy személyi hiteleket vehessünk fel a finanszírozásra, de a Kiadói Főigazgatóságtól, ahonnan az engedélyeztetésre a hozzájárulási pecsétet vártuk, azt a förmedvényt kaptuk (később hozzánk került), hogy „Oláh és bandája”

beadványát visszautasítják. A korabeli viszonyok között így végleg meg voltunk lőve, mikor – hiszen már országos visszhangot kapott ügyünk, a könyvet sokan várták – addig feszült a húr, hogy az Írószövetség akkori elnökének is bántotta a fülhallását a pengése. Ő volt Darvas József, aki több korábbi vétségére, sőt bűnére is leplet kívánván vonni (nem biztos, hogy magától!), bekérte anyagunkat, s utána elég gyorsan – az Írószövetség KISZ-szervezetének emblémájával –, kivételes esetként megjelenhetett kilencünk antológiája is, az *Elérhetetlen föld*. Ez 1969-ben történt, s valameddig csak elértünk ezen az „elérhetetlen földön”. Ekkor már eltűrték Nagy László később sokat citált bevezetőjét is, ami szinte szervesen tartozott hozzá írásainkhoz, kárhoztatott lírai megnyilvánulásainkhoz. Könyvünknek akkora sikere lett, hogy alig győztük fogadni és teljesíteni a megtisztelő meghívásokat író-olvasó találkozókra. De egyetemi, kollégiumi barátaink is többet kívántak, mint a kötetet. Az 1969-i március 15-én szintén ott voltunk az Eötvös-kollégium nagytársalgójában, ünnepi verses találkozón, aminek le- és bevezetéséhez Kovács Pista történész barátunk megnyerte Szabad György neves professzort is. Itt hangzott el először Dzsó korszakos verse, a *Zúg március*. Óriási volt az ováció, a beépített spiclik sápadoztak, Szabad György tanár úr meg szorongatta Dzsó kezét. 1970-ben pedig bennünket hívtak meg a Kossuth Klubba, március 15-i ünnepségre. Berek Katit, Latinovits Zoltánt és az Egyetemi Színpadról indult Jordán Tamást kértük föl közreműködőnek, de – micsoda pech! – Latinovits éppen lábát törte, így nem vehetett részt az ünnepségen. S alig akartuk hinni, olyan sikerünk volt, hogy a bejutni szándékozók egészen a körútig álltak. A műsor után, ahol sok újrázásra került sor, mikor végre elengedtek bennünket, Berek Katival beültünk a közeli Múzeum presszóba. Ahogy ott hangoskodva tárgyaltuk az esetet, nekem jutott eszembe, hogy nem lephetnének-e meg ebből a szép alkalomból Nagy Lászlót? Berek Katika, aki tudvalevően nagy barátja volt, azonnal indult a telefonhoz, s úgy jött vissza, hogy készülődjünk – Nagy László vár bennünket. Hamarosan taxiba vágtuk magunkat – kerül, amibe kerül –, s átrobogtunk a városon Nagy László és Szécsi Margitka lakásához, az Árpád fejedelem útjára, az óbudai Duna-partra. László nagy szeretettel fogadott bennünket, de többen, csak karéjban, a szőnyeg szélére tudtunk ülni. Bor is akadt, s hosszú, víg mesélgetés, majd énekelgetés kezdődött. Így lett megkoronázva számunkra ez a március 15-e, s valamennyiünk számára feledhetlenné lett.

Futball. Szocreál, Szürreál

Kora gyerekkorom óta szerettem futballozni, sőt mondhatni, az egyetlen sport volt, amit emlékezetem legkorábbi idejétől kezdve végig, míg csak alkalmas voltam rá, szenvedéllyel űztem. Ehhez több-kevesebb szerencse is közrejátszott, kezdve persze a rongylabdától (anyám műhelyében sok rongy akadt), a kisebb méretű gumilabdáig, amit a futballpálya melletti réten, akár birkalegettetés közben is, napestig kergettünk. S az iskolában a tornaóránkat is az aranyozta be, ha tanítónk kivitt bennünket a futballpályára (a „nagy” csapatban akkor ő is játszott), s vittük az iskola nagyméretű, bőr futball-labdáját, s a nagy mezőségben szabadjára engedett bennünket – azaz két csapatra oszolva rúghattuk a bőrt.

Ez bizony nem is volt akkor kis dolog, mert a futball-labda mibenléte jóval különbözött attól, mint amilyen ma. A lényegi különbség az volt, hogy bőrkülsőből és felfújható gumibelsőből állt, s a kettő között a kapcsolatot egy 10-12 centiméteres fűzőrész alkotta. Gyakran leeresztett a belső, s ilyenkor ennek fűzőit kellett kibontanunk, hogy hozzáférjünk a belső „csöcséhez”, amit aztán a kerékpárpumpa szelepeivel összebüttyköltve fel lehetett fújni. (S amikor kemény volt, nagy fájdalmat okozott meztelen lábunknak, ha a játék hevében éppen azt találtuk el. De ki törődött akkor ezzel!)

És a váratlan szerencse a rongylabda felváltásában határozottan mellém szegődött. Vagy negyedikes-ötödikes lehettem, amikor drága keresztanyám, Oehlmayer Katalin Pest mellől karácsonyra egy ilyen, igazi fűzős focival ajándékozott meg. Ezzel már nemcsak a futballpálya melletti réten játszadoztunk, hanem magán a futballpályán. És ez már odacsábított pár évvel idősebb, nagy suhancokat is. Teljesen rendszertelenül, 12-13-an jöttünk össze alkalmanként, s mindig csak egykapuztunk. Igen ám, de focimat rúgtuk az utca homokjában is, s egy idő után (szerintem túl korán) kezdett kikopni a külső. Ez odáig fajult, hogy vagy két helyen teljesen kikopott a bőr, s ez veszélyessé vált a védtelenné vált belső gumira. De – egy ideig – megoldottam a dolgot: nagyapám suszterműhelyében, ahol a „machinációkat” végezni szoktam, bőven találtam alkalmas bőrdarabkákat, amiket, a belső leeresztése után, szükség szerint becsúsztattam a lyukas helyekre (de így még nagyobbakat ütött a meztelen lábakon – mert mondani sem kell, mezítláb „fociztunk”).

Természetesen vasárnaponként nagy, megkerülhetetlen ünnep volt a „nagy-csapat” meccse, ha nálunk rendezték a találkozót – a környék falvai játszottak ebben a (legalsóbb szintű) bajnokságban. Ez falusi életünk eseménytelen hétköznapjain a vasárnapi mise mellett az „eseményt” jelentette. Én érdekelt voltam mindkettőben, mert – ó, csapat-tanácselnöki úttörő voltom! – nálunk az is belefért, hogy délelőttönként ministráljak a templomban, másrészt 14 évesen, nyolcadikos koromban, tornatanárunk, aki a nagycsapat játékos-edzője is volt, meghívott a „nagyok” edzéseire is. És bizony, jó pár alkalommal – egyszer a jóval idősebb riválisommal szembeni csapatszavazás eredményeként – játszhattam a „nagycsapatban”, ami nekem azért volt fontos és emlékezetes, mert ilyenkor kijöttek az iskolás „nagylányok” is, köztük Édes Juliska, s én neki akartam játszani, tetszeni.

De előbb a nagy posványban, közéleti leblokkolásban akarta Pelsőci Gyula tanár úr megmozgatni a vizet. Jártunk ugyan céllövőgyakorlatokra az MHSZ keretében (bár mit sem tudtunk a világban dúló „hidegháborúról), éles karabélyokkal, éles történyekkel gyakorlatoztunk, míg egyszer azzal fordult felém: állítsam össze az iskola futballcsapatát, s hívjuk ki a környező falvak iskoláit. Na, olyan bogarat tett a fülembe (bár természetesen összeállítottam a csapatot, ki is kaptunk, ahogy várható volt), hogy utána sokáig, végig a középiskolás koromon is, sok jobbra való órán is foglalkoztam a jobbnál-jobb csapat-összeállításokkal.

Mert persze, hogy gimnazista koromban is központi szerepe volt a futballnak, annál is inkább, mert kollégiumunkban volt egy futballpálya is, az oldalsó ferályon. Természetes volt, hogy ott is bekerüljek a gimnáziumi csapatba, aminek

leginkább egy gyalázatos meccsére emlékszem. Kiránduláson járt nálunk a bajai iskola egyik osztálya (éppen az én korosztályom), s kihívták futballmeccsre a mi gimnáziumunk összevont csapatát. Először könnyelműen fogtuk fel a dolgot (hiszen ez csak egy osztály!), aztán két-három kapott gólnál elkezdtünk iparkodni. Igen ám, de köztük játszott az akkori ifiválogatott, Dujmov (aki később Dunai II. Antal néven nagy válogatott futballista lett, sőt balszélsőjük, a kistermetű Ézsi is NB II-es minősítésű volt). Alaposan elgyepáltak bennünket, s az én emlékem és szégyenem, hogy Dujmovot nekem kellett volna fognom, de úgy ment el mellettem, ahogy akart. S akkorákat lépett, hogy én hárommal sem tudtam utolérni. – Közben később alakultatott a mi kis csapatunk, aminek edzője Kiss György, történelem–magyar szakos tanár volt. Sajnos nagyon rossz tanár volt, s hál' istennek nekünk csak történelmet tanított – viszont jó futballedző volt. S engem ki is rakott az I. István (azaz Szent István) Gimnázium csapatából hamarosan, amely egyre szebb sikereket ért el, s 1961-ben, érettségim évében meg is nyerte az országos középiskolás bajnokságot. Ugyanis kaptam egy bokaficamot, aminek alkalmából kértem a gimnázium igazgatójától egy rendkívüli hazautazási engedélyt, amit meg is kaptam. (Ez köreinkben akkor nem kis dolog volt.) Űgyet is csinált belőle Kiss Gyurka, mint edző, aki ennek nagyon ellene volt, mondván, hogy hamarabb rendbe jövök a kollégiumban, s a vasárnapi meccsen már bevethető is leszek. Durcásságomért azonnal ki is rakott a keretből, s ez igazán nagy megtorlást jelentett nekem.

Aztán a gimnázium befejezése után is, ahol csak pattogó labdát láttam, azonnal megpróbáltam a játékosok közelébe férkőzni. (Érdekes viszont, hogy a kézilabda, kosárlabda, röplabda egy percre sem kísértett meg, bár lett volna hozzájuk lehetőségem.)

De hogy hogyan is kerültem egyetemista korom végén az akkortájt alakultató, fényes nevet viselő Szoc. Reál Budapest csapatába, ami írók-költők együttese volt, igazán nem tudom. Írói munkánk még nem predesztinált erre, mégis egyszer csak azon kaptuk magunkat Szalai Pali barátommal, hogy tagjai vagyunk ennek a csapatnak. Megalakulásának vicces, de hihető legendája volt. Mint egy generációval előttünk járó, de már nem fiatal írók, Csurka István, Moldova György, Mezei András és Végh Antal, küldöttségként járt Moszkvában, s dolguk végeztével a nagypályaudvaron (és mellett) vártak a hazainduló vonatra. Unatkoztak, hülyéskedtek, míg egyszer egyikük agyából kibukott a nagy ötlet: vásároltak egy labdát, s időtöltésként azzal passzolgattak – mindnyájan rajongtak a futballért. És hazaérkezésük után bementek az Irodalmi Alaphoz, de az Írószövetség is szerepet játszott abban, hogy alakuljon a fiatal íróknak egy futballcsapat, minden felszereléssel, ahogy illik (itt játszott szerepet az Irodalmi Alap vezetősége mint anyagi támogató). Az 56 utáni pártos vezetés mindenbe belement, hiszen jobb volt, mint valami politikai szervezkedés. Találó nevet is választottak hozzá, de persze ennek semmi köze nem volt az akkor hirdetett mindenható ígéhez: a szocialista realizmushoz, hanem az akkor már neves spanyol futballcsapat nevét: a Real Madridot idézte.

Nagyon sok futballpályán megfordultunk, Moldova és Csurka neve márka volt, de persze Végh Tóni és Mezei Andrásé is, és megnyíltak előttünk neves

sporttelepek is. A kezdet kezdetén (első meccsünkön Zelk Zoltán volt a kezdőrúgást végző tiszteletbeli tag) egész télen a hajdani Ludovika épületének tágas tornatermében „futballoztunk”. Ez nagyon jó helyszínnek bizonyult az „összerázódáshoz”. Utána tavasztól hosszú ideig a margitszigeti telephelyű Pénzügyőr pálya volt az otthonunk; de a Margitszigeten sokáig használtuk az Úttörő Stadiont is, majd még egy neves helyszínünk volt: a mai Millenáris Park környékén, de annak gazdáját nem is tudom. (Talán a Pénzügyőrök játszottak ott.)

Az alapcsapat így állt föl legtöbbször: Csurka volt a kimozdíthatatlan kapus, hátvédek voltak: Moldova, Végh Tóni, Farkas László (az *Új Írás* versrovatvezetője) és barátom, Szalai Pali. Később Moldova beerőltette egyetemi kortársunkat, Kenessei Andrást is, valamint a Füzesi testvéreket, akikről nem sokat tudtunk. A középpályán bérelt helyem volt nekem a jobb oldalon, Döbrentei Kornélnak és Rózsa Endrének balfelől. Én jobbszélsőt is szívesen játszottam, mert akkor még legendásan gyors lábú s atlétikus voltam. Aztán váltogattuk egymást Baranyai Tiborral, aki a könyvterjesztésnél dolgozott, és szintén Moldova embere volt. Középcsatárunk nevezhető közülünk egyedül profinak, Módos Péter, aki pár évvel előttünk járt az egyetemre, de megfordult fizetett játékosként az NB II-es Építők csapatánál is. Később is emlegette, hogy milyen jó beadásokat kapott tőlem a jobb szélről. De technikás összekötő volt például (Sánta) Mózsi Ferenc is, akit antológiánk megjelenése idején én protezsáltam be a csapatba. Aztán megfordult nálunk többek között Nagy Gáspár, Szakolczay Lajos és Módos Péter két öccse is, majd később Jovánovics György szobrász (Jovánovics Miklós testvéröccse), majd Végh Tóni támogatásával a sárga trikójában külön szint jelentő Balázs József is, aki akkor vált nevezetessé a nagy föltűnést keltő *Koportos* című írásával. De kihagyhatatlan volt a mozdonyként fújtató Mann Lajos dramaturg és Mezei András is. Levittem párszor Utassy Dzsó barátomat is, de igazándiból őt nem érintette meg a futball, s csak néhány alkalommal száguldozott a bal szélen. – Többször játszottunk vidéki csapatokkal, összekötve a játékot egy-egy író-olvasó találkozóval. Ezeket leginkább a kupechajlamú Végh Tóni vagy Moldova szervezte, a csapat vacsorát kapott, ők meg némi fellépti pénzt. Így jutottunk el például Komlóra, ami akkoriban nemcsak bányászváros, hanem neves sportváros is volt, s a híres „nagy csapat” hátvédje, Lóránt is játszott ellenünk. De előfordult olyan is, hogy egy pesti meccsünket a „szőke szikla”: Mészöly Kálmán vezette. Aztán pár évet a fővárosi bajnokság (legalsó) osztályában, hivatalos igazolásokkal is végigjátszottunk. Az eredmény nemigen számított, szinte mindig kikaptunk, de a lényeg igazi „sportmenekhez” méltóan a kaland és a játék volt. – Néhány emlékezetes momentum azért akadt. Emlékszem, hogy 1967-ben az egyik margitszigeti pályánkon volt éppen edzésünk, mikor Virág lányom született. Közösen ünnepeltük meg, s Módos Péterrel még néhány korsó sör erejéig túlóráztunk is. Vagy egy alkalommal, esőben, egy földes-sáros pályán volt meccsünk, s a különben is kiskakas-természetű, középhátvédet játszó Végh Tóninak nézeteltérése támadt az ellenfél centerével. (Hátvédeink, élükön különösen Moldovával, hatalmasakat tudtak rúgni a labda mellé, s Végh Tóni sem tartozott a kíméletes játékosok közé.) Ahogy összezsaptak, mindketten a sárba estek tizenhatosunk előtt. Tóni, mint egy tűzgolyó, föl pattant, és kihívó, öklözésre hajló

módon állt szembe a kényelmesen fölkecmergő középcsatárral, aki viszont erős, talán egy fejjel magasabb is volt a mi harcias középhátvédünknel. S ekkor furcsa dolog történt. Egy ideig így álltak egymással szembe, majd a csatár jobb tenyerét rátette Tóni kopaszodó fejére, és elkezdte nyomni lefelé. Tóni meg rogyadozott, rogyadozott, mígnem a nagyobb erőnek engedelmesen lassan térdre rogyott az agyagos sárban. Nagy szám volt!

Emlékezetes volt az a mérkőzésünk is, amit a lóversenypálya füvén játszottunk a zsokek ellen. Többen is, de különösen Csurka nagy szenvedéllyel járt ki a futamokra, s elég sokat is veszett. (De a drámáit játszották, s így futotta.) A zsokek által szervezett meccsen, hosszú hónapok után a félidőben 2:1-re vezettünk végre, nyeresre álltunk. S mit ad Isten! Sok huncutság, sőt néha álnokság is kísérte kis csapatunkat, s ez történt ekkor is. A zsokek nem lettek jobbak a második félidőben sem, de meghatározó hátvédünk, Farkas Laci két hatalmas öngólt is berámolt Csurkának, s megint csak kikaptunk. Az történt ugyanis, hogy Laci „lepaktált” az ellenféllel (ez divatos volt az akkori élcsapatoknál is): megígért „tuti tippekért” cserébe eladta a meccset a zsokéknak. (Aztán persze az is kiderült, hogy a „tuti tippek” is hamisak voltak, s komoly pénzt veszített rajtuk.)

De minden szép dolog véget ér egyszer, különösen, ha egy társaságot szimpátiák, sőt érdekellentétek osztanak meg, vagyis felüti fejét a belső bomlás. Történt, hogy egyszer csak (az Úttörő Stadionban) Végh Tóni és Moldova összevitakozott, majd össze is verekedett annak eldöntésére, hogy melyikük is a csapatkapitány. Ez teljesen megosztotta az akkor már 18-20 fős társaságot, s voltak, akik egyikük, míg mások másíuk mellé álltak. Végeredményben két csoportra osztottunk, Moldováéké maradt a Szoc. Reál Budapest nevezet, mi többiek, főként a fiatalabbja, a magától adódó Szür. Reál nevet vettük fel. És hát külön pályák is kellettek. Ettől kezdődően azonban egyik társaság sem tudott annyira jutni, mint amilyen a „pártszakadás” előtt volt, mindketten „kispályások” lettünk. Mi, mint „szürreálosok”, áttettük székhelyünket a Szent László Kórház sporttelepére, s valóban kispályáztunk. Jött hozzánk Mózsi Feri révén Kónya Imre, a későbbi miniszter, aki akkor még jogászhallgató volt, s mint autodidakta, az Egyetemi Színpadon verseinket – a Kilencek verseit mondta. Jött hozzánk később Sánta Áron, Mózsi Feri öccse, aki végzett a nyíregyházi főiskolán, ahol a város csapatának (NB II.) középcsatára volt. De járt hozzánk rendszeresen fizikus, csillagász, jogász – és még sokféle foglalkozású szerzet.

Aztán alakult egy másik csoport is, nem szigorúan „pártállások” szerint, akik a budai Czako utcai pályán találtak otthonra. Néhányszor itt is megfordultam – jóval közelebb volt lakásunkhoz –, de igazából a Szent László Kórház sporttelepén voltam otthon, míg csak egy Achilles-ín-szakadás abba nem hagyta velem a futballozást Tokajban, a nevezetes írotáborok egyikén.

1993-ban, 50 éves koromban történt. Már jó pár éve jártam az Írók Szigetére: a Tokaji Írotáborba, ami 24 év után máig is virágzó lehetőség mind ifjabb, mind korosabb írók-költők számára. Ráadásul kocsival mentünk: Léka Géza sógora vitt, együtt bennünket: Utassyt és engem. Gyönyörű napok járták, s én mindenütt ott voltam, esti énekléseken, kocsmai borozgatásokon – csak ott nem, ahol a meghatározott programok zajlottak. A gimnázium kollégiumában

volt a szállásunk, mint rendszeren, s annak menzáját is használtuk étkezésekre. A borozgatások közben már kiderült, hogy Győri Zsigába „belezúgott” egy fiatal, de nála kétszer nagyobb testű „tini”. De egyéb szívbeli kapcsolatok is alakultak a fiatalok között. Egy verőfényes délután ezek összeszervezkedtek, hogy a közeli futballpályán „keressük egy kicsit” a labdát. Persze nekem is szóltak, s vagy tízen átsétáltunk a szép füves pályára, kiskapukat alakítottunk ki, két csapatra oszlottunk, annak rendje és módja szerint, s hamarosan kiderült, hogy egyedül én vagyok, aki ért valamit a „labdakergetéshez”. De félpucéran futkorászni, egy kicsit a napon kimelegedni, megfelelőnek tűnt. Egészen addig, míg egy ifjonc, nekihevülten, hátulról rá nem tiport a bokámra. Azonnal földre rogytam, s hiába próbáltam, nem tudtam lábra állni. Azonnal sejtettem, hogy nagy baj van, olyan, amilyen eddig még nem ért. Végül sántikálva betámogattak a kollégium lépcsőházába, leroskadtam egy székre, s értesítették az orvost, hogy baj van. Csapzott voltam, természetesen, s mivel pár lépésnyire volt a fürdő ajtaja, úgy gondoltam, míg várnom kell, lezuhanyozom és rendbe teszem egy kicsit magam. Sikerült is, s persze a borotválkozótükör előtti kis tálcikára letettem az órát, ami egy különleges márkájú, svájci óra volt. S a zuhanyozás után persze, ott felejtettem. Kevesen jártak akkortájt ott a folyosón, s mikor észrevettem, bebicegtem érte a fürdőszobába. Az ajtóban beleütköztem egy tv-s kulimunkásba – mert a TV is kint volt –, aki sunyi fejjel húzott kifelé mellettem. S az órának hűlt helyét találtam csak. Már második órám volt a KISTEXT-beli lopás után, amit elvesztettem. Mert persze hiába mondta a hangosbemondó egész este, hogy keressük a becsületes megtalálót, az órának végleg nyoma veszett. – Az orvos meg, ahogy sejtettem is, megállapította, hogy Achilles-ín-szakadásom van, s otthon azonnal vonuljak kórházba.

De volt ennek egy számomra nagyon csúnya, emlékezetes momentuma is. Utassy, mikor találkoztunk, száján kárörvendő vigyorral azt mondta: Úgy kellett neked, minek adtad össze magad ezekkel az ifjonckokkal. S végig, míg haza nem értünk, csúfolkodva emlegette sérülésemet, a legkevesebb empátiát sem mutatva. Ez természetesen nekem nagyon rosszulest – de nem az egyetlen hasonló eset volt hosszú barátságunk történetében, amikor csak nyeltem, nyeltem. (Pedig ő jobban ragaszkodott hozzám, mint hozzá én.) Itt jegyzem meg azt, hogy volt professzorunkhoz, Czine Mihályhoz is kettesben jártunk látogatóba, s Miskának egyszer volt egy érdekes kérdése: – Mondjátok, ti még sosem vesztetek össze? Miután mindkettőnk tagadta, Czine fejét csóválva tovább forszírozta a kérdést: Nőügyekben sem? És mi mindketten természetesen tovább tagadtunk – s ez így is volt. De azért „kényes nüanszaink” voltak.

– Pesten a Honvéd Kórházba kerültem, egy alezredes orvos operált meg, s a személyzet azt mondta gyógyulásomra, hogy „vannak még csodák” – de futbalista voltomnak ez végleg véget vetett.

A „Tiszta szívvel” vége, házasságkötés, második szigorlat

Írtam már korábban, hogy 1966-ban jelent meg a *Tiszta szívvel* című egyetemi folyóiratunk 4. – azaz utolsó száma. Kettős szám volt, mert a 3. is ez volt egyben. Nagy politikai botrány lett belőle, mindenkit, közte az Alkotókör vezető tanárát: Koczás Sándort is leváltották. Beleesett persze Asperján is, mint párttag és főszerkesztő, s mi ott maradtunk meghurcolva és tanácstalanul. Nem szerettük volna a lapot elveszteni, hiszen sokunknak – nekem nem! – jelentett méltó megjelenési fórumot, s politikuma is, ami leginkább fáj a bigott és züllött előjáróságnak, nekünk, mint akkor induló értelmiségieknek, fontos megnyilvánulási terepünk volt. A folyóiratot ugyanis nemcsak az ELTE-n (bölcész, TTK-s és jogi karok), hanem a lehető legtöbb vidéki egyetemen is terjesztettük. A Szegedi Egyetemről például válasz is érkezett – együttérzését jelezte két akkori végzős költőkollégánk is: Szepesi Attila és Veress Miklós. Így hát kínos és megzavarodott helyzetünkben nem tudtunk jobbat kitalálni, mint hogy valaki nagypolitikai potentátnak ajánljuk föl a főszerkesztést, aki jobban tudja tartani a hátát, igazságkereső és magunkkereső megnyilvánulásainkért. A folyosón vagy üres szemináriumi termekben összedugtuk a fejünket, s úgy döntöttünk, hogy legelőbb is Pándi Pál professzornak ajánljuk föl lapunk további főszerkesztését. Ő pártvonalon is meghatározó személyiség volt. Választott küldöttség ment hozzá közülnünk előadni, megtárgyalni a dolgot. Én is köztük voltam (mindenek ellenére magaménak éreztem a lapot), s így tudom: sokra nem jutottunk, már az első kérdés-megpöccentésünkre elhatárolódott, s köszönve a megtiszteltetést, a másik pártos professzorhoz, a megjelenésében egy régi magyar úrhoz hasonlító Király Istvánhoz irányított bennünket. Eddig, mondjuk, így is gondoltuk igazándiból a dolgot. Még hozzátette, biztatóul, hogy este éppen találkozik Király professzorral, s „borközi állapotban” megvitatják kérésünket. Mi viszont ez után, mintha nem kísérleteztünk volna Pándinál, úgy kerestük meg Király professzor urat, s ugyanúgy felkértük lapunk s az egyetemi ifjúság érdekeinek képviselőjére, vagyis neki is följajnlottuk, hogy főszerkesztőként álljon (nyugodtan mondhatom) mozgalmunk élére. És: ugyanúgy köszönte bizalmunkat, mint Pándi, sőt hozzá irányított bennünket, és megígérte, hogy mivel este találkozik Pándival, „borközi állapotban” megvitatják kérésünket. – Mi kínos-keservesen nagyot mulattunk, mikor szobájából újból a folyosón voltunk, s elképzeltük, ahogy este majd a két nagyságos és tökkolopi potentát, nem tudván, hogy mindkettőjüknél voltunk kérésünkkel, „borközi állapotban” megvitatja a dolgot. Bizony, nagyon elkésérítő volt számunkra (mintha nem tudtuk volna előre válaszukat!), s én el is végeztem az ELTE irodalom szakát úgy, hogy egyikhez sem volt közöm, túl azon, hogy a folyosón néha elmentünk egymás mellett.

De ekkortájt, 1966 tavaszán és nyarán sok minden történt velem – úgy is mondhatnám, hogy „szakadt rám”. Esténként a Ráday úti kollégiumban ugyan nagyokat pingpongoztam, jó játékos voltam. De Garai Katalin is egyre többet találkoztunk, mivel ő már szakdolgozatát írta, s leginkább itthon volt. Mikor szülei a munkahelyen voltak, délelőttönként nagyokat szerelmeskedtünk a Tartsay Vilmos utcai lakásukban, s nekem – a cserépkályha fűtésén túl – igazi élvezet

volt a meleg kád lehetősége is. De esténként is voltak közös programjaink, s ha beleszámítom, hogy nekem is sok kollokviumra, sőt a második, döntő szigorlatra is kellett készülnöm, bizony, sűrű napjaim voltak. Az egyetemen több előadáson és szemináriumon is meg kellett jelennem. És a folyamatos ultizgatás, Liskó Icivel való kávézgatás is, ami mindig össze volt kötve az ún. „lelkizéssel”, sok időt vett el. A nagy csalódás után Diannával kerültem még a legszimplább találkozást is, és a hatalmas őr, amit hagyott, Kati-val (és a kollégiumi lányokkal) igyekeztem kitölteni. Úgy tűnt, sikerrel is, mert addig-addig jártam Katiékhoz (vagyis Katihoz és Kati-val), míg alaposan kitavaszkodott. Egy szombati napon, ami úgy indult, mint más napjaink, a déli órákban a Tartsay Vilmos utca és a Kiss János út összefutásánál lévő híres, csak „Májasnak” titulált kis étteremnél, az utcától elválasztó kőperemen ültünk, s látszólag könnyeden töltöttük az időt. Pénzünk bizonyára nem volt, mert különben a kőperem túlsó oldalán, a szabadtéri asztalok egyikénél ültünk volna. Június 18-a volt, egy közönséges szombati nap, Kati államvizsgázott, s én is igyekeztem megfelelni egyetemi elfoglaltságaimnak. S egy kis hallgatás után Kati azt mondja váratlanul: Mi lenne, ha azok után, amik velünk történtek, összeházasodnánk?! – Mint mennyből az angyal, csapott le rám a kérdés. Egy ideig meg sem tudtam szólalni. Aztán elkezdett az agyamban csikorogni az a kis szerkentyű, ahogy ilyen helyzetben szokott, s azt hozta ki eredményként: Miért ne? Házasember még úgysem voltam, s Katinál jobb feleséget úgysem találnék. Egyetértünk minden fontos dologban, nem riasztja el, hogy verset írok és költőnek készülök, vagyis vállalja, hogy bizonytalan jövő vár ránk, de bízik bennem, hát – miért ne?! – És már úgy válaszoltam: Rendben. De mikorra gondolod? – Ha lehetne, hétfőn! – mondta. Megint meglepődtem. Sok minden átfutott egyszerre újra az agyamon, de erre is azt mondtam: Rendben! Még ma beszélek Dzsóval a kollégiumban, ő lesz az egyik tanúnk, aztán este hazamegyek édesanyámhoz Pestszentlőrincre, bejelentem neki, áldását kérve, vasárnap meg a te szüleidnek hozzuk tudomásukra, hétfőn meg négyesben, a két tanúval megjelenünk a kerületi tanácsnál, itt van az utca elején, s megesküszünk. De semmi céció, mindössze négyen leszünk ott. – Én is így gondolom, így lesz jó! – válaszolta Kati. Összeöleleztünk, megcsókoltuk egymást, s ahogy kibontakoztunk a minden eddiginél szorosabb ölelésből, hirtelen az futott át a fejemen, hogy én bizony minden nőben, gimnazista korom óta öntudatlanul a feleséget, az édes társat kerestem, rá volt egyre inkább lelki szükségem, s íme, megadatott!

Minden úgy történt, ahogy sebtiben megbeszéltük. Dzsóval a kollégiumban elég későn tudtam csak beszélni. Ha bolondnak tartott is, vállalta a rá hárulókat. Édesanyámhoz Lőrincre elég későn jutottam el, és már aludtak, úgy kellett felzörgetnem őket. Édesanyám is nagyon meglepődött, de csak annyit mondott: Biztosan jól meggondoltátok, kislíam! Legyetek boldogok! – Vasárnap délelőtt, a szokásos módon találkoztam a Rózsák terei kis templomban édesapámmal is, és a buszvégállomáshoz sétálás közben, a mise végén elmondtam neki is a dolgot. – Megbolondultál?! Most csinálod, amikor az „aranyifjak” életét élhetnéd? (Nyilván lottónyereményükre célzott.) Muszáj elvenned az első nőt, aki megadja magát neked?! Tőle ez volt várható, s fölháborodottan dohogott akkor is tovább, mikor elváltunk. Az ő véleményére nem sokat adtam, de hátravolt még, hogy dél-

után Kati szüleinek is bejelentjük tervünket. Ők lepődtek meg aztán csak igazán! A végletekig megdöbbenek, amikor (Katal karolva egymást) „bejelentetem”, hogy másnap megesküszünk. Próbáltak persze ők is lebeszélni vagabund tervünkről, hogy várjunk még egy kicsit, s ha később úgy gondoljuk, „felnőtt módra”, halasszuk akkorra egybekelésünket. Az végképp kiborította őket, hogy még ők sem lehetnek jelen a fontos, életre szóló eseményen – ha már tervünk megváltoztathatatlan.

Aztán másnap, hétfőn délelőtt, június 20-án úgy ment minden, mint a karika-csapás. Tíz órára Dzsóval megjelentünk a XII. kerületi Tanács házasságkötő terme előtt. Annyi történt, hogy ruhát cseréltünk: Dzsónak fekete érettségi öltönye volt, nekem acélkék – ezeket az alkalomhoz híven megcseréltük. Kati is ott volt a szomszéd házból való, végzős állatorvostan-hallgató barátjával, akivel együtt nőttek fel, ő volt a tanúja. Kis várakozás után véget ért egy akkorra datált ceremónia, s beszéltünk a hivatalvezetővel, hogy házasságot szeretnénk kötni. – Mikor? – kérdezte. – Most – feleltünk. Ez egy kicsit őt is váratlanul érte, de aztán azt mondta, szerencsénk van, mert egy óra múlva éppen van egy üres félórájuk, addig menjünk, fényképezkedjünk, igyunk egy konyakot, s az adott időre jöjjünk vissza. És így történt, mivel akkoriban nem kellett előzetesen bejelentkezni. Semmi hókusz-pókusz, viszont boldogan néztünk egymás szemébe Katal, s a ceremónia után, mivel gyönyörű idő volt, beültünk a „Májás” presszó előterében lévő szabadtéri (nevezzük így) kerthelyiségbe, s ettünk egy-egy májast (olyan finomat sehol sem lehetett kapni!), s megittunk egy (vagy két) korsó sört. – Eddig rendben is volt, de hogyan tovább? Ezt bizony nem gondoltuk át Katal, gondolván talán, hogy minden megoldódik, csak jó szándék kell hozzá, jussunk túl a legnehezebben. Első lépésként Kati szülei (akiket attól fogva apu-anyunak szólítottam, s ez kicsit meg is hatotta őket) följánlották, hogy amíg be nem fejezzük az iskolákat, és jobb nem adódik, lakjunk a másfél szobás lakásuk régi „cselédszobájában”, 3x2 méteren. Ide állítottunk be egy dupla heverőt, itt alakítottunk ki magunknak egy (gyorsan szűkké váló) könyvtárfalat, s így még egy kisméretű, iskolás íróasztal is befért. Itt éltük le közös életünk első három évét, ide született első gyermekünk, Virág. (Persze édesanyáméknál kényelmesebb körülmények között is lakhattunk volna, de Katal együtt inkább ezt választottuk. Az ablakból hatalmas panoráma adódott, mert előttünk egy beépítetlen telek volt, a teljes Sas-hegy látványával, rajta az Arany János Gimnázium hatalmas sárga épülettömbjével, ahova egykor engem nem vettek fel. (Mert általános után először ide jelentkeztem.)

De ezzel egy időben (vagy rövidebbel ezt megelőzve) meg kellett felelnem egyetemi feladataimnak is. Emlékezetes eset részemre, hogy az egyik kollokviumon, amire jól felkészültem, s ahogy Petőfi írta: diligenter frekventáltam, ahogy felszabadultan mentem a hosszú egyetemi folyosón, talákoztam egyik legjobb akkori barátommal és csoporttársammal: Havas Gáborral, aki szintén ünnepien volt öltözve. Szigorlatra megy Czine Mihály tanár úrhoz, mondta, és hirtelen ötlettel felvetette, hogy menjek én is vele, essek túl én is rajta, bár én jóval későbbre voltam erre a szigorlatra bejelentkezve. Hiába mondtam, hogy semmit nem készültem, és nagy az anyag, azt mondta, hogy a témát, a XX. századi magyar és világirodalmat biztosan ismerem annyira, hogy kedvenc tanárunknál: Czinénél elég legyen, ha

valami meg nem megy, ő ki fog súgni belőle. Addig-addig győzködött, hogy jobb belátásom ellenére egyszer csak ott voltam vele én is Czine tanár úr ajtaja előtt. A tanár úr elfogadta vizsgám előrehozatalát, és Gáborral együtt mentünk be hozzá, egymás mellett ültünk a húzott tételek kidolgozásánál. Nekem egyik szemem sírt, a másik nevetett: húztam egy angol prózáirót és egyik regényét, másiknak viszont Federico Lorcát. Az angol regényt nem olvastam, írójáról sem sokat tudtam, de Gábor, ahogy ígérte, egy szinte teljesen kidolgozott tételvázlatot csempészett át róla hozzám, s egy kicsit megnyugodtam. Lorca meg Lorca volt, az egyik akkori kedvencem (s nem csak nekem – akkortájt jelent meg szép nagy, reprezentatív kötetben, András László fordításában életművének nagy része. Nagy László is ekkoriban „érezte rá”, s az előző Rimbaud- és Baudelaire-olvasmányaim után a legfontosabb felfedezés volt számomra, úgy is mint fiatal költőnek). Mikor sorra kerültem, a tanár úr, akit már régen és szinte baráttian ismertem (de a vizsga más!), Lorcát kérdezte előbb. Ez nagy és szerencsés húzása volt, mert annyit beszéltem róla, és többek között a hozzá köthető „duendéről”, népiségéről és Nagy Lászlóhoz köthető poétikai kapcsolatáról, hogy félbeszakított, és a másik tételtemet nem is kérdezte, vagyis újból csak „diligenter”, azaz kitűnően feleltem meg. Havas Gabi türelmetlenül várt az ajtó előtt, s hatalmas mosollyal nyugtáztuk az eredményt, amit – bár ő nem volt „iszós”, meg kellett ünnepelnünk.

Sikerrel zártam a negyedik évet, aminek végén szintén népművelési gyakorlatra kellett mennem – mégpedig úgy adódott, hogy Salgótarjában. Ekkor, a második szigorlat után már középiskolai tanárnak számítottunk, de hogy mit kerestem Salgótarjában, és hogyan kerültem éppen oda, halvány emlékem sincs. Előző „bandánkból” Szalai Pali és Dzsó Szolnokra került, mégpedig (Uzoni) Zayzon Mártával együtt, vagyis én lehettem volna Márta helyett megint a harmadik. Salgótarjáról viszont semmit sem tudtam, azt sem, hogy ott dördült el 56-ban (nem sokkal előtte) a sokakat leterítő gyilkos sortűz. A megyei művelődési ház igazgatója, név szerint Kiss Imre fogadott gyakornokként, igazán nagy rokonszenvvel, s ez kölcsönös volt, mert egyik nagybátyámat is így hívták, s ez már nagy bizalmat ébresztett iránta. Sok közülünk aztán nem lett egymáshoz, de igazán rendes, megértő főnökként ismertem meg a későbbiekben is. A legérdekesebb talán az volt, hogy a presszóban összejött egy kis „pesti” csapat – odakerült az előttem járó évfolyamból Simon Jóska, a jezsuitaként erkölcsös KISZ-titkár a népművelés szakról, és az ellentétes, kihívó viselkedésű barátnője, a szemre való „Mütyür” (aki nem állhatta sokáig Jóska mindenkit megváltani kívánó természetét és prúdságát, s egy válogatott focista felesége lett). De odakerült a Megyei Könyvtárba Győri „Zsiga” barátom is a feleségével, s a társaság tagja volt egy képzőművész leányzó is, szintén frissen végzett, s a művházban volt „kultúros”. Ezek a kávézások jelentettek egy kis színt eléggé unalmas „vidéki” életünkben, s egy hétvégén lejött hozzám Kati is. Éppen augusztus 20-a volt, s részt vettünk délután egy nevezetes palóc falu, Hollókő ünnepségén – vagyis a szabadtéren, zöld környezetben tartott műsoron, amit a mi megyei művelődési házunk rendezett, de nekem ebben sem volt semmi tennivalóm. A művelődési házban egy szobát kaptam lakhelyül, s oda cüggöltünk egy kollégiumból egy (számomra már régóta ismerős) vaságyat. Vagy két hét után jött hozzánk tanszékünkéről a szép Kurucz Zsuzsa, aki engedély-

lyel maradt addig távol, s akivel éppen hogy csak köszönőviszonyban voltam; s akiknek sokkal jobban örültem: Szombathelyről is két gyakornok fiú. Ezzel együtt szinte semmi valamirevaló dolog nem történt az egy hónap alatt. Még a legtöbb az volt, hogy a szomszédos megyei könyvtárban, ahova át-átjárógtam, szinte „tiszteletünkre”, a könyvtáros nők rendeztek egy nagy bulit valamilyen alkalomból, s persze megpróbálták „elcsábítani”. Jól jellemzi állapotunkat, hogy lepergett egy hónap anélkül, hogy akivel az egyetemen szoros barátságban voltam: Győri Zsigáékat csak egyszer is meglátogattam volna albérletükben. Nemcsak eseménytelen volt, de érdektelenül is telt salgótarjáni gyakornokoskodásom, s alig vártam, hogy leteljen, és visszakerüljek édes feleségemhez Pestre – azaz Budára.

S jóformán csak ekkor, ahogy újból otthon voltam, kerülhetett sor arra, hogy anyámék is jobban megismerhessék Katit. Nagymama különösen odavolt érte, mert – mint mondta – egész életében olyan szép „úri” fehér bőrt szeretett volna, mint amilyen Katinak volt. S beszélgetésben is jobban megkedvelték egymást. Persze, édesanyám is nagy szeretettel elfogadta, s azt is, hogy nem náluk, Lőrincen lakunk, és sok fontos használati cuccot kaptunk tőle: párnákat, lepedőket és huzatokat, aminek nagy része még használatlan, vagyis az ő „stafírunkjából” való volt. – És hát apámhoz is ki kellett mennünk Diósdra. Meg is beszélünk egy vasárnapot, s ahogy félttem is tőle, rosszul is alakult. Kati néni, a ronda sváb asszony ugyan a vendéglátásban kitett magáért, de nem tudta megtagadni magát, hogy botrányt ne okozzon. Az asztal melletti beszélgetésben szóba került Kati szemüvege, amit azért is kellett viselnie, mert az egész ostrom alatt csecsemőként a pincében kellett lennie, és különös fogásként mákos tésztát etettek vele (sokaknak az sem jutott). Viszont Kati néni meg akarta vizsgálni szemüveg nélkül is a szemét, s Kati meg a végtelenségig ódzkodott, ahogy a vén banya kapkodott a szeme felé. Én is föl voltam háborodva, s alig tudta apám leszerelni a vénasszonyt. Akkor meg egyszer csak azt kezdte óbégatni, hogy a feleségem „ellopta” a nevét, merthogy igazándiból nem is Katinak hívják. Ez végképp betette a kaput, s elmenekültünk. Apámtól egyébként „jegyajándékként” szintén rá jellemző dolgot kaptunk. Ugyanis mivel még egyetemista voltam egy évig, fizetnie kellett anyámnak a tartásdíjamat (ezt ugyanis én sosem kértem el édesanyámtól). Apám tehát „nagyvonalúan” azt mondta: az ő ajándéka az, hogy egy összegben kezembe adja a még hátralévő fizetnivalót. – És hosszú-hosszú éveken át, mert sokáig élt még, nem tudtam rávenni, hogy megismerkedjen Kati szüleivel, de még arra sem, hogy akár udvariassági formulaként egyszer is eljöjjön hozzánk, amikor már saját lakásunk volt, s nőni kezdtek az unokák – az unokái – is.

De a házasságkötésünkhöz tartozik, hogy bár rendhagyó módon esküdtünk meg, Kati távoli rokonaitól, és főleg a család barátaitól még sokáig kaptuk a jegyajándékokat. S ezzel párhuzamosan történt, hogy Kati megkapta a diplomáját Szombathelyen, jeles eredménnyel, népművelés–könyvtár szakon, s állás után kellett néznie. Sok helyütt próbálkozott, eredménytelenül, míg végül apósom „begurult”, s a Belkereskedelmi Minisztérium kebelében éppen akkor alakuló, szerveződő Országos Piackutató Intézetbe „bejuttatta” könyvtáros-dokumentátornak. Ez nem csak Katinak, de minden leendő munkatársnak újdonság volt akkoriban Magyarországon.